

Fish Passage 2015

“Wij verbinden niet alleen vissen, maar ook mensen”

TEKST Gert Jan Buijs

FOTOGRAFIE Magnus Bäckman, Janny Bosman, Olle Calles en Herman Wanningen

Eind juni is Groningen even the place to be voor iedereen die een rol speelt in de wereld van de vismigratie. Voor het eerst steekt de internationale Fish Passage Conference de Atlantische oceaan over voor een vijfde editie in Europa. Herman Wanningen, aquatisch ecooloog, is een van de organisatoren. Vismigratie staat op de kaart, zoveel is duidelijk.

Herman Wanningen (44), lid van het tienkoppige organisatiecomité, heeft zelf zijn sporen op het gebied van vismigratie al ruimschoots verdiend. Als ecooloog kan hij bogen op 18 jaar ervaring. Sinds 2007 heeft hij een eigen bedrijf, Wanningen Water Consult, waarmee hij adviseert op het gebied van vismigratie. Hij is betrokken bij grote projecten in binnen- en buitenland, onder meer het Iron Gate Dam project in de Donau in Roemenië en een steurproject in de Ebro in Spanje. Ook is hij oprichter van diverse andere initiatieven, zoals Stichting Wereld Vismigratie. “Inmiddels verdeel ik mijn werkzaamheden ongeveer fifty fifty over de stichting en mijn eigen bedrijf. De internationale projecten die ik doe vallen nu onder de stichting.”

Voor het eerst in Europa

Tot dusver werd de Fish Passage Conference altijd in de Verenigde Staten gehouden. Hoe hebben Wanningen en zijn mede-organisatoren de Fish Passage Conference 2015 naar Europa weten te krijgen? “Het doel van de conferentie

is aandacht voor vismigratie te genereren, kennis te verspreiden en de experts en deskundigen te verbinden. Ik merkte op conferenties in bijvoorbeeld Brazilië en de VS dat ze daar veel kennis hebben die wij in Europa goed kunnen gebruiken. Wij zijn hier over het algemeen in onze eigen regio bezig. Ik wilde die kennis naar Europa halen. Dus heb ik de

organisatie gevraagd of we de conferentie voor één keer naar Europa konden halen. Dat vonden ze een goed idee. Zij willen ook een wereldwijd podium zijn.”

Een tweede aspect om de conferentie een keer in Europa te houden is van praktisch aard. “Voor veel deelnemers was een reis naar de VS een grote barrière. Voorheen waren er 25 Europeanen op zo’n conferentie. Nu hebben we straks in Groningen toch zo’n 400 Europeanen bij elkaar, onder wie zestig Nederlanders. Van

buiten Europa hebben we nu ongeveer tachtig inschrijvingen.” Het deelnemersveld bestaat uit ecologen, waterbeheerders zoals bijvoorbeeld Rijkswaterstaat, beleidsmakers, waterschappen maar ook studenten. ▶

In steeds meer landen worden vistrappen aangelegd, zoals deze vistrap in Turkije.

Vistrappen lossen migratiebelemmeringen slechts ten dele op. Deze vistrap in de VS is te steil en te lang voor kleinere vissoorten. © Herman Wanningen

Sportvissers kijken verder dan de hengel lang is.

Volgens Wanningen zijn ze aan de andere kant van de grote plas onder meer beter met het evalueren van de prestaties van vispassages. “Dat doen ze meer op een wetenschappelijke manier. Het is theoretisch beter onderbouwd. Ik wil niet zeggen dat het hier bij ons natte vingerwerk is, we doen zeker ons best, maar wij gaan hier nog een hoop van leren.” In Nederland kijken waterbeheerders bijvoorbeeld simpelweg naar het aantal vissen dat ze in of achter een vistrap of -passage aantreffen. “We kijken minder naar fish passage efficiency. In de VS willen ze juist ook weten wat het aanbod van vissen is, zodat de efficiency kan worden bepaald. Meer en meer zie je dit in Europa nu ook ontstaan, zoals in Zweden en Denemarken.”

Weg met vistrappen

Daarnaast zijn waterbeheerders in sommige andere landen een stuk minder flauw als het gaat om barrières te slechten

die vismigratie belemmeren. “In Noord-Amerika leggen ze regelmatig helemaal geen vispassages meer aan. Ze halen gewoon de dammen weg.” Met dit soort rigoureuze oplossingen hebben ze hier in Europa nog niet zo veel ervaring, weet Wanningen, en al helemaal niet in Nederland, waar waterschappen het peil van vrijwel elk slootje nauwgezet onder controle houden. “Ja, dat vergt daadkracht. Nu is het nog vaak ‘we leggen een vispassage aan, zijn we klaar’.

Wat overzees ook voorkomt is dat er ingrijpende maar duidelijke keuzes worden gemaakt. “Dat je kiest in welke rivier je wel voor waterkrachtcentrales kiest en welke niet. Dat kan betekenen dat je de ene rivier helemaal vrij van obstakels maakt en de andere - als het om vismigratie gaat - gewoon opgeeft.”

Inmiddels staat vismigratie meer en meer mondiaal op de agenda, zegt Wanningen. “Het Wereld Natuur Fonds (WNF) en Nature Conservancy, een van de grootste natuurbeschermingsorganisaties, vinden vismigratie heel belangrijk. Via onze stichting werken we nu met ze samen en organiseren we bijvoorbeeld de wereld vismigratiedag die op 21 mei 2016 wordt gehouden.”

Nederland als voorbeeld

Maar ook Nederland timmert aardig aan de weg. “Wij zijn als deltaland een voorbeeld voor alle Europese landen. Neem de Deltawerken, het Haringvliet, alle stuwen en sluisen, het Kierbesluit, de rivier door de Afsluitdijk. Dat zijn grote projecten, dat stralen wij uit naar het buitenland.” Ook op het gebied van visvriendelijke pompen heeft Nederland een goede reputatie. “Daar is in Engeland en België veel belangstelling voor. Die pompen zijn ook een uitstekend exportproduct. Daarmee zetten we ons ook internationaal op de kaart.” Hoewel Wanningen zeer positief is over de Nederlandse inspanningen op het gebied van vismigratie, heeft hij zich een

Alleen met het verwijderen van dammen kunnen vissen weer echt vrij migreren, zoals hier bij de Elwha rivier in de VS.

tijdje geleden wel geschaamd over de terugtrekkende bewegingen van de Nederlandse rijksoverheid als het ging om het op een kier zetten van de Haringvlietsluizen. Het kabinet torpedeerde enkele jaren geleden onder leiding van Henk Bleker het Kierbesluit, uit vrees voor verzilting van landbouwgrond. Dat viel erg slecht bij omringende landen stroomopwaarts van de grote rivieren, zoals Duitsland en Zwitserland, die fors hadden geïnvesteerd in vismigratie. "Er was druk van buitenaf voor nodig om het Kierbesluit weer op tafel te krijgen. Jammer dat we dit zelf niet wilden." Hij is dan ook heel blij met het nieuwe beleid van de huidige coalitie, die wel oog heeft voor vismigratie. "Ik ben daar trots op. Ik hoop alleen wel dat het om een kier zal gaan, en niet om een kiertje."

Prima partner

Sportvisserij Nederland is een van de mede-organisatoren van de conferentie. Wanningen beschouwt Sportvisserij Nederland als een prima partner. "De sportvisserij heeft gezond water heel hoog in het vaandel staan. Daar kijken ze verder dan de hengel lang is. Ze komen daar ook op voor vissen die ze niet kunnen bevissen, zoals bijvoorbeeld de rivierprik. Daar hebben ze ook een verantwoordelijkheid voor. Ik ben daar heel blij mee. Vismigratie heeft bij Sportvisserij Nederland een centrale plek gekregen, net zoals bij het WNF. Voor het jaar 2000 hing de vis er eigenlijk maar een beetje bij." Het is trouwens niet helemaal zo vanzelfsprekend dat de sportvisserij zich druk maakt over de leefomgeving van de vis in het algemeen en vismigratie in het bijzonder. "In Duitsland, Denemarken en Zweden wel, maar bijvoorbeeld in Spanje is het helemaal geen thema binnen de sportvisserij."

Nieuwe techniek

Qua nieuwe technieken zal het van 22 tot en 24 juni in de Groningse Oosterpoort behalve om stuwen, vispassages en pompen ook gaan om zogeheten 'β-racks'. Dat is een ontwerp dat stroomafwaarts trekkende vis begeleidt naar een bypass. "Het gaat dan om speciaal geplaatste roosters met spijlen die de vis -maar ook vuil- bijna als vanzelf langs waterkrachtcentrales voeren. Bij normale centrales zit er vaak wel een rooster voor, maar daar wordt de vis dan tegenaan gezogen, bijvoorbeeld volwassen zalm en paling. Die wordt moe en kan op een gegeven moment niet meer weggkomen en gaat dood. Kleine vissen kunnen er vaak gewoon tussendoor en die raken vervolgens mogelijk beschadigd in de turbines."

In de Zweedse rivier de Ätran is een waterkrachtcentrale gereviseerd en voorzien van zo'n β-rack (spreek uit als bèta rack). "Daar staat het rooster in een schuine hoek op de waterstroom. Daardoor leid je het

water dat niet door de spijlen gaat naar rechts, naar de bypass, de vissen en het vuil gaan mee. De spijlen staan niet verticaal, zoals bij veel vuilroosters, maar horizontaal. Daarnaast wordt het rooster niet schoongeveegd van boven naar beneden, maar van links naar rechts. Via de bypass gaan de vissen met een soort glijbaan veilig naar beneden."

Vissen die stroomopwaarts willen zwemmen, kunnen via een tweede loop, waar een oude waterkrachtcentrale staat, vrij heen en weer omdat de dam daar helemaal is verwijderd. Er is dus én vrij verkeer stroomopwaarts en stroomafwaarts én een veilige passage langs de turbines. "Hij staat er nu een jaar, het is de modernste visvriendelijke waterkrachtcentrale ter wereld. Koning Carl Gustav van Zweden heeft hem geopend, toen mocht ik nog een praatje houden, een hoogtepunt in mijn carrière."

Natuurlijke oevers

Een andere trend die Wanningen waarneemt is dat er meer aandacht is voor natuurlijke oevers en dus ook vispassages, in plaats van industrieel ogende stenen bakken. "Er komt meer natuurlijkheid. Je kunt de snelweg wel in orde maken maar het huis moet ook bewoonbaar zijn. Bij meandering van beken en rivieren komt ook techniek, engineering, kijken. Nu wordt techniek ook meer van de ecologische kant bekeken. De vismigratierivier, de verbinding door de Afsluitdijk is daar een goed voorbeeld van. Alles komt hier bij elkaar. Vroeger stond de natuur in dienst van de techniek, nu is het andersom. We hebben hier straks op de conferentie dus ook veel technuten rondlopen. Wij verbinden niet alleen vissen maar ook mensen."

V

De animo voor Fish 2015 blijkt zo groot dat het symposium inmiddels is volgeboekt - redactie.

Voor vissoorten als de bronforel is vismigratie een belangrijke levensvoorwaarde.